

תוכן עניינים

I.....	תקציר
II.....	תוכן עניינים
1.....	פרק 1 : מבוא
2.....	מטרת המחקר
2.....	משמעות המחקר
3.....	פרק 2 : סקירת ספרות
3.....	עמדות מורים כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים
4.....	גישות שונות לשילוב תלמידים בעלי צרכים מיוחדים
5.....	השמנה כחריגה חברתית
6.....	פעילות גופנית בבית הספר
6.....	קשר בין יכולת פיזית לחיבוב פעילות גופנית
7.....	חשיבות המורה בחיבור התלמידים לפעילות גופנית
8.....	עמדות מורים כלפי ילדים עם בעיית השמנה
9.....	עמדות מורים לחינוך גופני כלפי ילדים עם בעיית השמנה
14.....	פרק 3 : שיטת המחקר
14.....	שאלות המחקר
14.....	משתני המחקר
14.....	סוג המחקר
14.....	אוכלוסיית המחקר
15.....	כלי ומהלך המחקר
15.....	השערות המחקר
16.....	פרק 4 : תוצאות המחקר
20.....	פרק 5 : דיון
23.....	פרק 6 : סיכום
24.....	ביבליוגרפיה
26.....	נספחים
26.....	עמדות
29.....	שאלון סולם עמדות מתוקן עבור אנטי השמנה

פרק 1 : מבוא

הנושא של עמדות מורים כלפי תלמידים עם צרכים מיוחדים הוא נושא שזכה להתייחסות נרחבת לאורך השנים. התנהלותו של המורה כלפי תלמיד בעל צרכים מיוחדים היא גורם חשוב ביותר להצלחתו של תלמיד להשתלב בכיתה רגילה.

התפיסות של המורים כלפי לגבי אותם תלמידים וכן לגבי מידת האחריות שלהם כלפי אותם תלמידים נמצאו כבעלי השפעה משמעותית על ההתנהגות שלהם כלפי אותם תלמידים, על מידת ההשקעה שלהם וכן על שיטות הלימוד בהם יבחרו להשתמש. ישנם המורים הרואים את שילוב התלמידים הללו כחלק מרכזי מתפקידם ואילו אחרים סבורים כי זה אינו מתפקידם ובחרים להתייחס אל אותו תלמיד כמו אל יתר התלמידים בכיתה (אלמוג ושכטמן, 2004).

עמדות המורים כלפי תלמידים בעלי צרכים מיוחדים קשורות לא רק לאופן שבו הם תופסים את אותם תלמידים, אלא גם למידת האמונה שיש להם בכך שהם מסוגלים להשפיע על הישגיהם והשתלבותם של התלמידים הללו. ישנם מורים המאמינים כי מסוגלים לחולל שינוי אצל התלמידים הללו ובהתאם לכך הם מגבשים את אסטרטגיות הלימוד שלהם. לעומת זאת, מורים אחרים מגיעים מראש עם מוטיבציה ואמונה נמוכה לגבי היכולת שלהם לסייע לאותו תלמיד (אלמוג ושכטמן, 2004).

אין מחלוקת כל כך ששילוב תלמידים בעלי צרכים מיוחדים מהווה קושי ואתגר עבור כל מורה. לכן העמדות המקדימות בהן הוא מחזיק כלפי הקושי המאפיין את אותו תלמיד ובנוסף לכך מידת המוטיבציה שלו להתמודד עם הקושי, הינם גורמים קריטיים לגבי הישגיו של התלמיד והצלחתו להשתלב במסגרת של כיתה רגילה.

לאורך השנים התקיימו כאמור מחקרים רבים בנושא זה, המחקרים הללו התייחסו לעמדותיהם של מורים כלפי ילדים בעלי צרכים מיוחדים, כאשר הצרכים הללו היו קשורים לבעיות התנהגות, קשיי למידה, מגבלות פיזיות, קשיים קוגניטיביים ועוד. רק בשנים האחרונות החלו להיערך מחקרים שהתייחסו לעמדותיהם של המורים כלפי ילדים עם עודף משקל. הסיבה היא שבעיית ההשמנה נמצאת בעלייה משמעותית בקרב כל אוכלוסיות העולם.

בעבודה זאת אני מבקש לבחון באופן ממוקד את נושא עמדות המורים לחינוך גופני כלפי ילדים עם עודף משקל. זאת משום שבשיעורי חינוך גופני, עודף משקל מהווה ללא ספק סוג של מגבלה פיזית המעמידה את התלמיד בעמדה של קושי ונחיתות אל מול יתר חבריו לכיתה.

השמנת ילדים הינה תופעה נרחבת ורבת משמעות בהיבט הבריאותי, חברתי והתרבותי. בשלושת העשורים האחרונים נראית בעולם המערבי עלייה בשכיחות השמנת היתר. הסיבות לכך הן, כפי הנראה, מצד אחד, עלייה באיכות החיים ותזונה עשירה המעלה את מאגרי השומן בשילוב עם ירידה בפעילות הגופנית. השמנת יתר בילדים הינה תופעה בעלת חשיבות חברתית עליונה, לאור העובדה שהסיכוי היחסי של ילד שמן להיפך למבוגר שמן הוא פי 6-7 לעומת ילד רזה. בהתאם לזאת, קיימת סכנה ממשית המצדיקה את כינוי השמנת היתר כ"מגיפה של המאה". נכון להיום, ע,פ הספרות המחקרית הזמינה, לא נמצא גורם יחיד שמוביל להשמנת יתר אצל ילדים. השמנת היתר היא מכלול של מרכיבים, כאשר העדר פעילות גופנית יכול בהחלט להיות גורם משמעותי. לכך ניתן להוסיף כמובן גם תזונה לקויה, נטייה גנטית ועוד. (וליאן וברלו 2000).

המצב הגיע עד כדי כך שבשנת 1998 הכריז ארגון הבריאות העולמי על השמנה כמגיפה, כאשר התופעה לא פוסחת גם על ילדים ובני הנוער. לפי סקר הבריאות שנערך בארה"ב (NHANES) התברר שבשלושת העשורים האחרונים חלה עליה משמעותית בהתפשטות התופעה בחברה המערבית. בארה"ב השכיחות עלתה בערך פי שלוש: מ- 4% ילדים שמנים בגילאים 6-11 בשנת 1970 ל- 13% בשנת 1999, ומ- 5% ילדים שמנים בגילאים 12-19 ב-1970, ל- 14% ב-99'. כיום מוערכת בארה"ב שכיחות השמנה אצל ילדים בכ- 22%-30%. מצב דומה גם במדינות רבות באירופה, ואפילו ביפן.

בארץ מעריכים שהמצב דומה לנתונים המוצגים בשאר החברה המערבית. לפי סקר בינלאומי שנערך על כ- 1000 ילדים בארץ בגיל 13, מתברר ששיעור השמנת הילדים בגיל זה נמצא במקום שלישי באירופה. קיימות הערכות המבטאות שתוך חמש שנים יהיה שיעור הילדים השמנים בארץ כמו בארה"ב (בן נון, 2007, וליאן וברלו 2000).

מכיוון שאין ספק שפעילות גופנית היא גורם חשוב במאבק בבעיית ההשמנה, למורה לחינוך גופני ולגישה בה הוא נוקט כלפי תלמידים שמנים ישנה חשיבות כפולה ומכופלת. ההשפעה של המורה אינה מסתכמת רק

פרק 2 : סקירת ספרות

תלמידים עם צרכים מיוחדים הינם תלמידים הסובלים מבעיה מסוימת המחייבת התייחסות שונה לעומת כלל התלמידים. הצרכים המיוחדים יכולים להיות קשורים לבעיה קוגניטיבית, התנהגותית, חברתית, ועוד. המגמה הרווחת במערכת החינוך היא לשלב תלמידים המוגדרים כחריגים בכיתות רגילות, כל עוד אותם התלמידים הללו מצויים בתחום של סטיית תקן אחת ביחס למוצא בתחום הקוגניטיבי, ההתנהגותי, הפיסי והחושני. ילדים הנמצאים מחוץ לתחום זה, מאובחנים בדרך כלל כשייכים למסגרות אחרות (רונו, 1992). יכולתם של תלמידים בעלי מאפיינים שונים להשתלב כתלמידים מהמניין בכיתה רגילה, תלויה במידה רבה במורה ובדרך בה נוהג כלפיהם. המורה מהווה דמות מפתח בכיתה משולבת (כיתה בה יש תלמידים "רגילים" ותלמידים בעלי צרכים) וישנה חשיבות רבה לגישתו כלפי תלמידים בעלי צרכים מיוחדים (שכטמן, 1991). ילדים עם עודף משקל אינם מוגדרים כילדים בעלי צרכים מיוחדים. אולם בעשורים האחרונים בעיית ההשמנה בכלל האוכלוסייה וגם בקרב ילדים נמצאת במגמת עלייה ברורה. המצב הגיע לידי כך שב-1998 הגדיר ארגון הבריאות העולמי את ההשמנה כ"מגפה עולמית". כאשר אנו עוסקים בתחום החינוך הגופני, גובר הסיכוי שילדים שמנים יתקשו לעמוד באותן דרישות כמו חבריהם לכיתה ויזדקקו ליחס שונה Szopa, Chwała & Ruchlewicz, 1998).

בסקירת הספרות אציג תחילה את הנושא הכללי של עמדות מורים כלפי תלמידים בעלי צרכים מיוחדים ולאחר מכן אתמקד בנושא של ילדים עם בעיית השמנה ויחס המורים כלפיהם, תוך דגש על תחום החינוך הגופני.

עמדות מורים כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים

הנושא של עמדות מורים כלפי תלמידים עם צרכים מיוחדים הוא נושא שחוקרים רבים עסקו בו. כאשר אנו באים לבחון את עמדותיהם של מורים כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים, עלינו להתייחס למספר גורמים: אישיות המורה, נכונותו להתמודדות עם החריג, הרקע מקצועי שלו והמסגרת הארגונית של בית הספר. עמדותיו של המורה כלפי תלמידים כאלה יהיו בעלות השפעה רבה על מידת ה"הנעה" ועל המחויבות שיהיו לו על מנת להביא להצלחה בשילובם של ילדים בעלי צרכים מיוחדים במסגרת של כיתה רגילה (שכטמן, 1991).

מורה העוסק בהוראה בכיתה בה משולבים תלמידים בעלי צרכים מיוחדים נדרש למשימה מורכבת וקשה. הוראה של תלמידים עם צרכים מיוחדים מצריכה קשר ותיאום עם הצוות הבין מקצועי, התחשבות בשירותים נלווים להם נזקקים אותם תלמידים ואף התמודדות עם הורי התלמידים. לצד זאת, דרך ההוראה של המורה מחייבת פתיחות למגוון של שיטות הוראה. ההתמודדות עם תלמידים בעלי צרכים מיוחדים, עלולה להגביר את הלחץ ואת השחיקה של המורה. הלחץ והשחיקה גוברים, מכיוון שהאתגר בהוראה מסוג זה הינו גדול יותר בהשוואה להוראה רגילה. כתוצאה מכל הסיבות הללו יש חשיבות מוגברת לעמדותיו של המורה כלפי תלמידים בעלי צרכים מיוחדים. מורה בעל מוטיבציה גבוהה וגישה חיובית עשוי לחוות סיפוק ואופטימיות, דווקא כתוצאה מההתמודדות עם הקשיים המרובים. לעומת זאת מורה בעל דעות קדומות שליליות, עשוי להיות בעל מוטיבציה נמוכה ואף לראות בתלמידים הללו "כאב ראש" ולהתנהג עימם בהתאם לכך, דבר שיקשה על השתלבותם בכיתה (רונו, 2000).

שכטמן ואלמוג (2004) מצאו שמרבית המורים אינם מתייחסים באופן מיוחד לתלמידים חריגים. הם קבעו כי ישנו יותר דמיון מאשר שוני, באופן בו מתנהגים מורים כלפי תלמידים חריגים, לעומת האופן בו הם נוהגים כלפי תלמידים "רגילים". באופן כללי, הדבר בא לידי ביטוי בכך שהמורים מבצעים פעילויות מכוונות לכלל הכיתה יותר מאשר ליחיד, כך שלמעט מקרים בודדים, אין ממש התייחסות לשוני בין התלמידים בכיתה (שכטמן ואלמוג, 2004).